

Тимошкова А.С. Дидактичні можливості окремих філологічних дисциплін у процесі формування громадянської компетентності студентів // Теоретичні та практичні аспекти розвитку педагогіки та психології : [збірник тез міжнародної науково-практичної конференції]. – Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2013. – С. 27-31.

Тимошкова А.С.

*викладач кафедри природничо-математичних дисциплін та логопедії
факультету дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету*

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Одним із найактуальніших завдань сучасної освіти і виховання в Україні було і залишається створення умов для формування людини-громадянина, для якої, на думку професора О. Пометун, «демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів» [3]. Це може реалізувати система громадянської освіти, що має на меті підготовку молоді до активної участі в житті демократичного суспільства і формування її громадянської компетентності.

Разом з тим, за висновками вітчизняних та зарубіжних експертів, зміст сучасної освіти в Україні не в повній мірі відповідає потребам суспільства та ринку праці, не завжди спрямований на набуття необхідних життєвих компетентностей. Забезпечити розвиток громадянської компетентності, громадянських цінностей і орієнтирів особистості, а також формувати відповідні знання, уміння, навички та ставлення, які є умовою ефективною та відповідальною участі громадян у житті суспільства, покликані різні дисципліни. Однак, дисципліни філологічного напрямку мають свої переваги та можливості.

Поняття та шляхи формування громадянської компетентності учнів проаналізовані у працях Р. Даля, Х. Мюнклера, О. Пометун, В. Зікратова, Е. Слабунової. В працях цих та інших вчених обґрунтовано можливість ефективного використання міжпредметного підходу у формуванні громадянської компетентності.

Під компетентністю людини розуміють спеціальним шляхом структурований набір знань, умінь, навичок і ставлень, що дають їй змогу ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виду діяльності [1, с. 23]. Оскільки життя сьогоденного суспільства є складним і багатогранним, щоб стати успішною людиною, студент має набути компетентності у різних його сферах: політичній, економічній, духовній, соціальній тощо. Повноцінне формування компетентностей можливе лише за умови запровадження компетентнісного підходу до навчання, під яким розуміється спрямованість всього освітнього процесу на формування і розвиток компетентностей особистості, відбір відповідного змісту навчання, варіанту його організації та способу оцінювання результатів і якості.

Очевидно, що сьогоденна українська освіта потребує спеціальної уваги до цього питання. Проте, для того, щоб поставити сьогодні перед викладачами та адміністраторами освіти чіткі і зрозумілі завдання з розвитку громадянської компетентності необхідним є вирішення цілої низки питань як стосовно змісту освіти, так і організації навчального процесу в цілому.

Зміст громадянської освіти, що забезпечує формування громадянської компетентності особистості, є сукупністю громадянським знань, громадянських умінь та громадянських цінностей.

Таке бачення змісту громадянської освіти дозволяє говорити про її інтегрований характер, а отже необхідність реалізації цього змісту засобами різних предметів.

Основою системи громадянської освіти, що здійснюється у навчальному процесі повинні бути не лише предмети соціально-гуманітарного циклу (історія України, філософія, українська мова, іноземна мова, соціологія, культурологія), а й предмети конкретно філологічного напрямку (народознавство, ономастика, топоніміка, соціолінгвістика, діалектологія). Ці предмети формують у студентів систематичне уявлення про суспільство і безпосередньо спрямовані на становлення громадянської компетентності. Разом з тим, вони мають бути тісно

взаємопов'язаними як між собою, так і з самостійною навчальною діяльністю студентів, а також з громадською діяльністю у навчальному закладі [2, с. 105].

Опираючись на вказані теоретичні засади формування громадянської компетентності студентів розглянемо дидактичні можливості деяких дисциплін філологічного напрямку, таких як українознавство, ономастика, топоніміка.

Вагомою складовою в поширенні народознавчих знань є система національної освіти. Завдання, які стоять перед народознавством тісно переплітаються з освітніми пріоритетами, зокрема, виховання у громадян почуття національної свідомості, глибокої поваги до історії, культури, мови, традицій українського народу, а також інших народів, пов'язаних з ним, всебічне сприяння розвитку незалежної України, відродження духовності та історичної пам'яті в суспільстві [4, с. 3].

Народознавство – наука, що досліджує етнічні спільноти на предмет визначення специфічних ознак і функцій, виявлення їх змісту та закономірностей процесу становлення з погляду забезпечення існування етносу. Народознавство як гуманітарна наука досліджує край в різноаспектній направленості як історично розвиваючий, багатогранний об'єкт. Як навчальна дисципліна воно покликано не тільки оптимізувати інтерес молоді до історії своєї «малої батьківщини», особливостей її розвитку, культурної спадщини, видатних постатей краю, але допомагає усвідомити власне місце в історії, спрямувати свій інтелектуальний потенціал, здібності, можливості на процвітання краю, а отже і країни в цілому.

Значення курсу народознавства у вишах не викликає сумнівів. Змістом і призначенням вищої освіти є не лише набуття студентом професійних знань та навичок, але розвиток його як всебічнорозвиненої особистості з активною громадянською позицією. При такому підході невід'ємною частиною вищої освіти є гуманітарна складова.

Одним з ефективних засобів, який може допомогти у частковому розв'язанні визначеної проблеми, є використання ономастичного матеріалу, що має практично невичерпні навчальні й виховні можливості. Такий зміст навчання, як засвідчує практика роботи викладачів-філологів, допомагає виявляти та розвивати

потенційні можливості студентської молоді, впливає на формування україномовної особистості в цілому.

Ономастика – наука, розділ мовознавства про власні імена об'єктів. Ономастика вивчає історію та закономірності їх виникнення, розвитку і функціонування, зміни, поширення і структури власних імен у мові і мовленні, в літературній і діалектній сферах.

Упровадження у навчально-виховний процес ономастичної лексики, дібраної за семантичною і комунікативною цінністю, веде до суттєвих позитивних зрушень в активному словниковому запасі студентів, який є основою для вироблення мовленнєвих навичок, завдяки чому забезпечується розвиток пізнавального інтересу до вивчення мови, формуються раціональні форми розумової діяльності та уміння використовувати здобуті знання у життєвих ситуаціях.

Горпинич В.О. вважає, що «залучення молоді до народознавства через вивчення власних назв вносить у систему навчальної і виховної роботи доступність, конкретність, емоційне забарвлення, з'являються елементи допитливості, дослідження і відкриття, отримання студентами за допомогою викладача і різноманітних джерел відповідей на запитання, що виникають у процесі навчання».

Уведення у навчально-виховний процес етимологічних відомостей про імена, назви міст, сіл, рік, гір, країн тощо сприятиме посиленню інтересу студентів до навчання, розширить їхній кругозір, збагатить мовлення, виробить навички наукового аналізу, допоможе на основі знайомих місцевих назв краще запам'ятати складний матеріал. Отримані знання і уміння студенти доречно зможуть використати під час педагогічної практики.

Сьогодні освіта повинна не тільки збагачувати пам'ять студентів фактичними знаннями про предмети і явища природи та людського суспільства, але й розвивати розумові здібності, уміння мислити, самостійно здобувати й поновлювати необхідні знання. Однак практика свідчить про те, що багато молодих учителів не в змозі відповісти на найпоширеніші дитячі запитання: що означає і звідки походить та чи інша географічна назва. Причиною таких

невтішних ситуацій є те, що в педагогічних ВНЗ практично відсутня елементарна підготовка з топоніміки – науки про географічні назви.

Різні народи в різні часи жили на території нашої держави: скіфи, таври, слов'яни, кіммерійці, греки, хозари, половці, печеніги, гунни, татаро-монголи тощо. Про перебування тут деяких народів і племен свідчать лише географічні назви. Частина назв передавалася від одного народу до іншого, трансформувалася, набирала іншої форми, а іноді й змісту.

Студентам доводиться запам'ятовувати багато географічних назв. Не можна читати карту без певного запасу знань географічної номенклатури. Щоб запобігти механічному запам'ятовуванню топонімів, викладач повинен розкрити їх значення, зміст і походження.

Правильно поставлене вивчення географічних назв відіграє важливу роль у засвоєнні програмного матеріалу. Використання топонімічних одиниць на уроці посилює інтерес студентів до навчального предмета.

Висновки. Таким чином, філологічні дисципліни, а саме: українознавство, ономастика та топоніміка як компоненти національної культури мають суттєвий виховний та освітній потенціал. Модернізація їх змісту сприятиме інтегрованому підходу до навчального процесу, що є необхідною умовою для розвитку національної самосвідомості студентів як майбутніх вчителів та громадян нашої держави, формування громадянської компетентності.

Література

1. Компетентнісний підхід у сучасній українській освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
2. Михайліченко М. В. Проблема визначення умов формування громадянської компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу / М. В. Михайліченко // Вісник Черкаського університету: педагогічні науки. – Черкаси: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2008. – С. 102-110.
3. Пометун О. Формування громадянської компетентності старшокласників засобами різних предметів [Електронний ресурс] / О. Пометун. – Режим доступу: http://www.civiced.org.ua/.../OP_article_UKR.doc.

4. Статут Всеукраїнської спілки краєзнавців. – К., 1990. – С. 3.